

DE BESCHERMING VAN HET NATUURRESERVAAT "HET ZWIN"

door Dr. LEON LIPPENS.
Burgemeester van Knokke

Tot in 1924, behoorde « het Zwin », zeearm in 1784 door Philippe Frans Lippens ingedijkt, in eigendom toe aan de « Hazegras Polder ».

In 1924 werd « het Zwin » door de « Hazegras Polder » aan de Maatschappij « het Zoute » afgestaan. Bedoelde maatschappij onderscheidt zich, in grote mate, van de andere onroerende maatschappijen, door het feit dat de meesten van haar aandeelhouders uit de familie gesproten zijn en dat het « werk » in het Zoute, onder de impuls van Graaf Lippens en van Raymond Lippens, stichters van de maatschappij, beantwoordt aan een algemeen plan, waarbij de eerbied voor het natuurschoon een belangrijke rol speelt.

Eigendom geworden van de Maatschappij « het Zoute », werd het Zwin ongeschonden bewaard en een reeks maatregelen getroffen ten einde de fauna en de flora te beschermen, zonder nochtans het Belgisch en Nederlands publiek de vrije toegang te verbieden tot dit prachtig reservaat, waarvan zich 125 ha op Belgisch en 25 ha op Nederlands grondgebied bevinden.

Volgende maatregelen werden getroffen :

1° De toegang met auto's tot het Zwin, werd ontzegd.

2° Het kamperen werd verboden.

3° De wandelaars werden verzocht geen nestjes uit te halen, noch het gras in brand te steken of planten los te rukken.

4° Twee onder eed staande wachters, wonend op het « Zwarthuis », bezijden het Zwin, werden speciaal onderricht in vogelkunde, in het bezit gesteld van sterke kijkers, om het gebied onder bijzonder toezicht te houden, inzonderheid gedurende het week-end en tijdens het seizoen van het nestelen, wanneer het rondzwerven met honden, verboden werd.

5° Het oprichten van welkdanig gebouw werd in het Zwin verboden.

6° Het plukken van de paarse Zwinbloempjes : « limoenkruid of lamsoor » (*statice limonum*) werd aan alle bezoekers toegelaten, op voorwaarde de wortels niet uit te rukken. De kinders van de bewoners uit het gehucht « Oosthoek » werden gemachtigd, kosteloos, de bloemen af te snijden om er tuiltjes van aan de toeristen te koop te stellen. Het plukken van gezegde bloemen, met een commercieel doel, werd verboden.

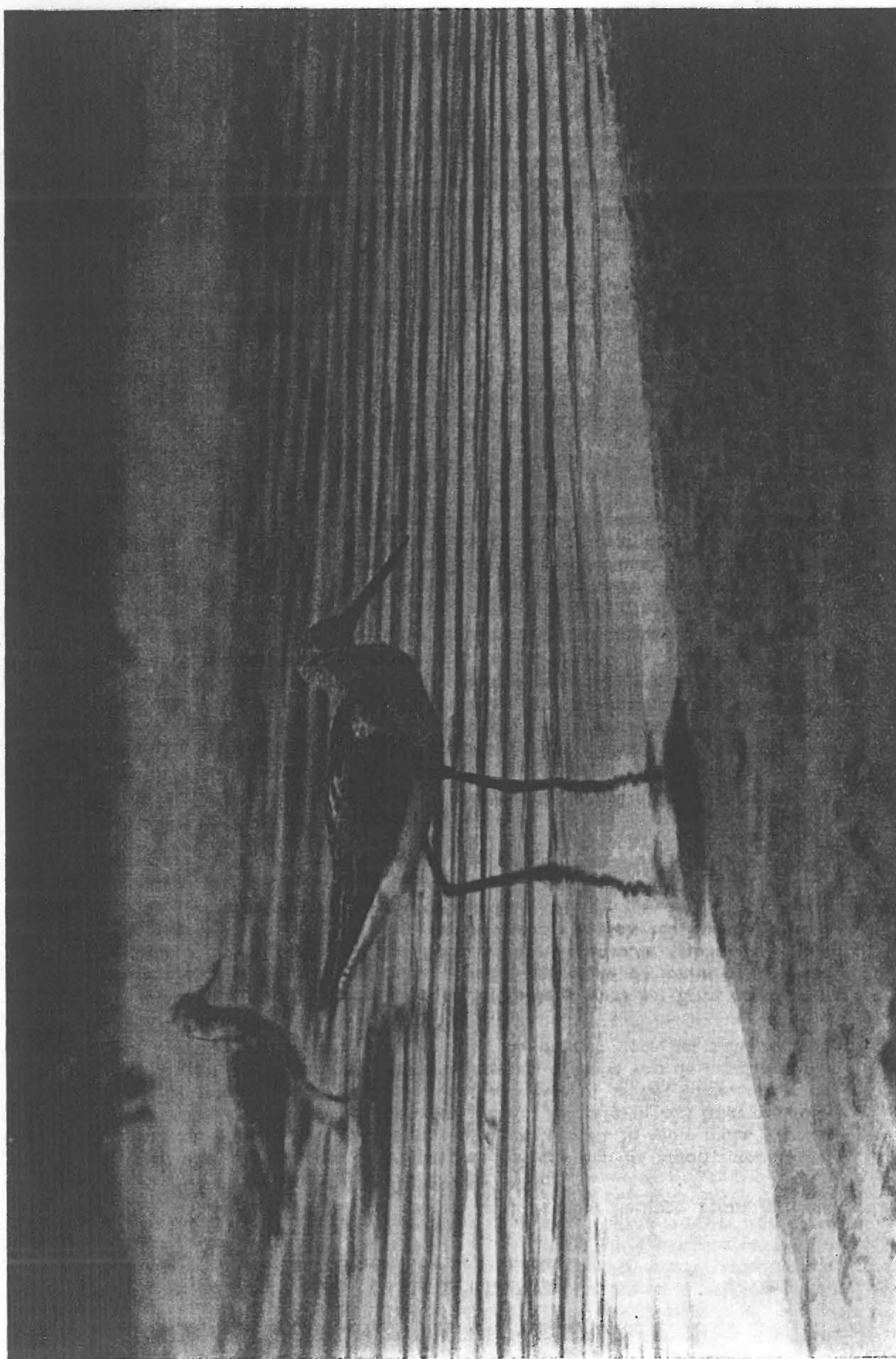
7° De jacht werd met opzet beperkt, derwijze dat de vogels de gewenste rust in het Zwin vonden.

8° Wanneer een ontwerp tot stand kwam om Breskens met het Zoute te verbinden, per buurtspoorweg of door middel van een baan langs Kadzand en het Zwin, verzette de Maatschappij « Het Zoute » er zich krachtig tegen en van bedoeld ontwerp moest worden afgezien.

9° Wanneer Zijne Majesteit Koning Leopold III, voor Wie de Maatschappij « Het Zoute » een villa met lusttuin, in de nabijheid van het Zwin had doen oprichten, de wens had uitgedrukt, om de ganse oppervlakte van het Zwin aan te kopen, weigerde de maatschappij tot deze verkoop over te gaan.

10° De onderscheidene aanvragen tot vergunning met het oog op het oprichten van oesterputten of om het even welke exploitaties, werden van de hand gewezen.

Ondertussen had de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen, onder zekere voorwaarden, « Het Zwin » als natuurmonument gerangschikt; maar het is duidelijk dat, onder botanisch oogpunt en inzonderheid in verband met de fauna, alléén de door de Maatschappij voorgeschrevene toezichtsmaatregelen het toelieten, dit geheel intact te houden.

Groenpootruiters

(foto Léon Lippens)

De Maatschappij « Het Zoute » stelde zich vóór de oorlog insgelijks in verbinding met de Hollanders opdat gelijksoortige beschermingsmaatregelen, langs Nederlandse zijde, zouden getroffen worden. Dadelijk slaagde men daarin, dank zij de medewerking van de « Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland » waarvan mijn goede vriend, de Heer P. G. van Tienhoven, Voorzitter was, en ook dank zij de steun van de Provincie Zeeland, met aan het hoofd de toenmalige Commisaris van hare Majesteit de Koningin, Jhr. Dr. J. W. Quarles van Ufford, een groot gentleman, steeds bezorgd om het behoud van alle natuurschoon, en die zich immer, met hoffelijkheid, beijverde om de goede betrekkingen tussen beide landen te begunstigen. De monding van het Zwin had alsdan precies dezelfde breedte als thans; zij was dieper en de zee kwam er vaker, ook met meer geweld binnen en nooit hebben de Hollanders, alsdan, van enig gevaar, gewag gemaakt. Stilaan nochtans, werd het werk van de verzanding van het Zwin — dat begon tijdens de XIIe eeuw — voortgezet en iedereen wist dat het Zwin, als zeearm, tot verdwijning gedoemd was, edoch slechts in een verre toekomst. Momenteel was het Zwin dus gered; dank zij de periodieke overstromingen met zeewater, werd de flora in « het Zwin » behouden en de fauna groeide er in aantal en in variatiën aan, dit tengevolge van de getroffen beschermingsmaatregelen.

Dan kwam de oorlog in 1940: de Duitsers bouwden er afschuwelijke « Blockhäuser », poogden zelfs de geul te versperren door het plaatsen van met prikkeldraad doorkruiste betonblokken en gans het Zwin werd één mijnenveld... Onmiddellijk na de oorlog werden de « Blockhäuser » opgeblazen, de betonnen versperring door de getijden vernield, tot de ontminning overgegaan en het Zwin werd weer dit enig en indrukwekkend oord dat een schat vertegenwoordigt voor ons allen, bewoners van de streek, de bewondering wegdraagt van de toeristen, en één der enkele ongeschonden natuurschoonheden uitmaakt van ons mooi Vlaanderen, anderzijds zó dicht bewoond.

Het Zwin was andermaal gered; van Hollandse zijde stond er het gebied van onder het beheer van « Het Zeeuws Landschap », aangesloten bij de « Vereniging tot Behoud der Natuurmonumenten » en was dus in goede handen. Nooit waren de Nederlands-Belgische betrekkingen beter geweest: in 1944 had Knokke de vluchtelingen uit Sluis geherbergd en deze grensgemeente vervolgens aangenomen, onder het motto « Knokke-Helpt-Sluis » en met ontroering herinner ik mij nog, hoe het mij gegund werd, in mijn hoedanigheid van Burgemeester van Knokke de uitleiding te presideren van Belgische textielprodukten aan de Hollandse geteisterden om vervolgens, in een symbolisch gebaar van vriendschap, een meubilair aan te bieden, bestemd voor het stadhuis van Sluis. Te Knokke was iedereen een warme voorstander van Benelux en het werd openlijk verklaard.

Plots werd in 1949, door een zekere Nederlandse Watering, genaamd « Watering Het Vrije van Sluis », — verantwoordelijk voor de afloop van de wateren en de verdediging van de dijken in deze streek — het initiatief genomen, het Zwin af te sluiten, ten einde de uitgave voor onderhoud van de dijken, te verminderen. Een protest vanwege de stad Knokke volstond alsdan, om het werk stop te zetten en wat een dijk moest worden, werd eenvoudig herleid tot een krib golf-breker. Door de Belgische en Nederlandse Regeringen werd intussen een internationale commissie gevormd, ten einde, in gemeen overleg, de kwestie van het Zwin in te studeren. Normaal had alles zich dus, in der minne moeten regelen, niemand twijfelde er trouwens aan, en niet één enkel persoon te Knokke vermoedde de harde slag welke zich voorbereidde.

En dan, in juli 1950, plotseling ommekeer:

1° Zonder akkoord, zonder enige contactname, zonder verwittiging, worden door de watering « Het Vrije van Sluis », inderhaast, de werken aangevangen tot het bouwen van een dijk welke de toegang van het Zwin naar de zee, volledig afdamt. Bij een plaatselijk onderzoek, worden de werken door de Commissaris van de Koningin Jhr. de Casembroot, goedgekeurd. Zelfs wordt de Internationale Commissie, waarvan Jonkheer de Casembroot deel uitmaakt, niet op de hoogte

gesteld. Dit alles op flagrante wijze, strijdig met de internationale gewoonten en met de meest elementaire principes van hoffelijkheid.

2° De werken worden voortgezet spijs hevig protest, spijs krachtsinspanningen van de vrienden van het natuurschoon, spijs perscampagnes. Inderhaast wordt de dijk geheel afgewerkt en wanneer de Internationale Commissie bijeenkomt, voorgezeten, wat België betreft, door de Heer Gouverneur van West-Vlaanderen: Ridder P. van Outryve d'Ydewalle en van Hollandse zijde door Jonkheer de Casembroot, is het werk voltooid, de Commissie vóór een voldongen feit gesteld en de Belgische afvaardiging kan dit slechts constateren en er melding van geven aan de Regering.

3° De dijk is voltooid, versterkt en met stenen bezet; haagjes en struikgewas worden aangebracht om het peil van het strand te verhogen. Het Zwin is veroordeeld.

4° De Belgen tekenen hevig protest aan en begrijpen geenszins dit gebrek aan elementaire hoffelijkheid noch de lompe handelwijze, welke brutaal iedereen vóór een voldongen feit heeft gesteld. Men vraagt zich af waarom men te werk is gegaan met zo weinig keurigheid en met zulke overhaasting. Zo er een aannemelijke reden was, waarom werd ze niet voraf aan de Internationale Commissie voorgelegd?

Eindelijk zijn zekere Hollandse overheidspersonen zich onrustig gaan maken om de grote opschudding over geheel deze kwestie en de Nederlandse Ambassade te Brussel trad bemiddelend op. Het is mij een aangename plicht hulde te brengen aan Zijne Excellentie de Ambassadeur van Nederland, Baron van Harinxma thoe Slooten, die zich steeds een juist begrip van het Belgisch standpunt heeft gevormd en welwillend, voor ons, bij zijn Regering, bemiddelend is opgetreden; in een brief dd. 7 December 1950, heeft hij ons bevestigd dat de Nederlandse Regering een nieuwe geul, op de grens, zou doen graven en onderhouden en dat men de hoop kon koesteren het zeewater langs deze geul, in genoegzame hoeveelheid te zien binnenstromen om de volledige oppervlakte van het Zwin te besproeien.

In de loop van de maand Januari werd inderdaad, gedurende enkele dagen gewerkt aan de geul, maar alles werd weldra stopgezet.

Op 24 Februari 1951 kreeg ik in Knokke het bezoek van de Heer Hoofdingenieur-Directeur van de Rijkswaterstaat in de Directie Zeeland, Hr. Th. Heijblom, die mij het volgende verklaarde:

"1° De tot nog toe gedane pogingen om de geul in « het Zwin » naar zee tot stand te brengen, hebben geen blijvend succes kunnen krijgen;

"2° Thans wordt, onder leiding van de Rijkswaterstaat, overgegaan tot het graven van een ruimere geul, waarvan de bodem ongeveer 0,50 m beneden gemiddeld hoogwater komt te liggen;

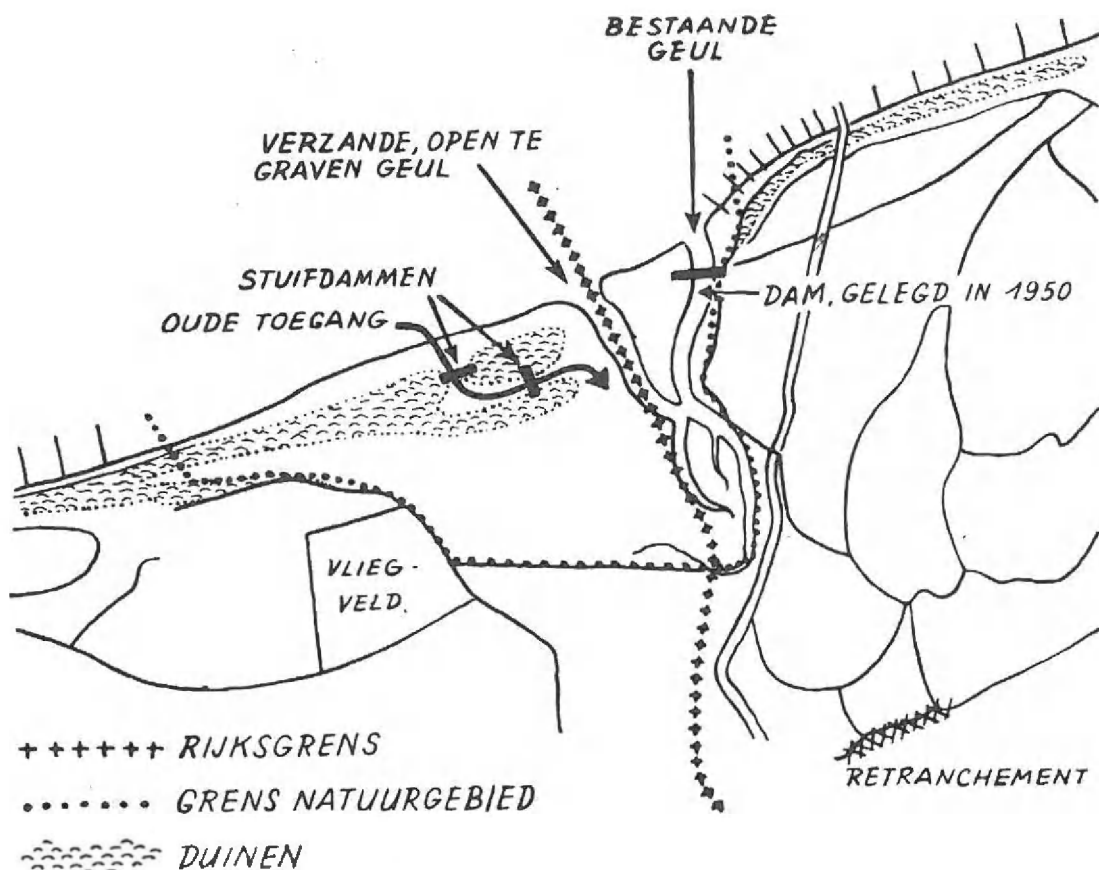
"3° Deze geul zal bij grenspaal N° 369, de Nederlands-Belgische grens doorkruisen en daardoor, ten Noorden van genoemde grenspaal, op Belgisch- ten Zuiden ervan op Nederlands grondgebied liggen;

"4° Het uitgegraven zand zal op een afstand van 50 m ten Oosten van de geul worden gedeponneerd; als verdere voorzorg tegen de snelle verzanding van de geul zal, op Belgisch grondgebied, op $\pm$ 100 m afstand, westelijk van de geul, een rijsscherm worden geplaatst;

"5° Er zal voorgesteld worden aan de Commissaris van de Koningin in de Provincie Zeeland, de Heer Gouverneur van West-Vlaanderen, Voorzitter van de Internationale Commissie, van de voorgenomen werken in kennis te stellen.

De Maatschappij « Het Zoute » eigenares van « het Zwin », op Belgisch grondgebied, heeft toelating verleend om de ontworpen werken, op haar domein, te laten uitvoeren. Dezelfde toelating werd verleend door de Directie van Bruggen en Wegen te Oostende, wat betreft de werken uit te voeren op het strand.

De voornaamste beslissing hangt echter af van de internationale Commissie, die zich akkoord moet verklaren, gezien er nu eventueel ook op Belgisch grondgebied, werken zullen uitgevoerd worden.

Huidige toestand van het Zwin.

Met genoeg kunnen wij dus vaststellen dat er, vanwege de Nederlandse autoriteiten, goede wil aan de dag wordt gelegd en dat er thans een kleine hoop blijft bestaan, opnieuw zeewater in het Zwin te zien vloeien.

Gevolgtrekking :

1° Sinds Juli 1950, is er geen zeewater meer doorgedrongen tot aan de bloemenvelden van het Zwin. Het oord is tot verdwijning gedoemd zo er, in de eerstkomende maanden niets gedaan wordt. Onze enige kans tot redding, — zij het maar een gedeelte van het Zwin, — berust op de hoop dat de Hollanders ofwel hun dam op een zekere lengte zouden afbreken, ofwel hun uitdrukkelijke belofte zouden volbrengen door een nieuwe geul te graven en te onderhouden. Hetzij een hevige storm de dam doorbreke of een nieuwe geul naar de zee doorgrave. In alle geval zullen al deze werken niets goeds hebben gedaan aan het Zwin;

2° De autoriteiten die, niettegenstaande ons verzet en in tegenstrijd met de internationale gebruiken en de meest elementaire principes van hoffelijkheid, willekeurig, het Zwin hebben ingedijkt, dragen een zware verantwoordelijkheid :

- zij hebben gewild — en zijn er deels in geslaagd — tot de vernieling over te gaan van dit enig oord, dat het patrimonium uitmaakt van beide landen;
- zij hebben een slechte daad gesteld, ten opzichte van geburen, die steeds van vriendschappelijke gevoelens hebben laten blijken;
- zij hebben een kwade slag toegebracht aan de opvatting van Benelux waarvoor allen, in onze streek, reeds gewonnen waren;

3° We wanhopen echter niet en zullen de goede strijd volhouden om het Zwin te redden, overtuigd gerugsteund te zullen worden door al degenen voor wie het « natuurschoon » iets heiligs betekent. Wij weten dat ze talrijk zijn in België en ontelbaar in Holland.

Ondanks alles blijven wij geloven in de vriendschap tussen België en Nederland. Wat zou er ten slotte gebeuren, indien het voldongen feit definitief werd en het zeewater onvoldoende, of in 't geheel niet, in het Zwin zou binnendringen?

De speciale flora van deze « Schorre » zou volledig verdwijnen en het Zwin zou in een eenvoudige grasweide herschapen worden. De fauna zou zich min of meer aanpassen: de ongewervelde diertjes, weekdieren en andere welke in het slib en zoutwater leven, zouden verdwijnen, zo dit niet reeds het geval is. Sommige vogels zouden er blijven nestelen, andere zullen geleidelijk in aantal verminderen. De watertrekvogels zullen niet meer neerzetten. Misschien zullen nieuwe soorten zich in dit gewijzigd midden vestigen. Nieuwe beschermingsmaatregelen zouden in het vooruitzicht moeten worden gesteld met het doel de menselijke tussenkomst te beperken; de toegang van Holland naar België zou er niet door vergemakkelijkt worden. En de herinnering aan "de vuige daad van het Zwin", zou ten slotte de legende binnendringen en, helaas, het laatste hoofdstuk vormen van de reeds zó bewogen geschiedenis van het Zwin.

P. S. — Op 23 en 24 Maart jl., zijn de springvloeden van de nachtevening — onder begunstiging van een hevige Noord-Westenwind — langs de nieuwe geul, het Zwin binnengedrongen en het zeewater heeft de volledige vlakte van de bloemenvelden overstroomd. Dit geschiedde voor de eerste maal sinds Juli 1950, maar bedoelde overstroming zal volstaan om, huidig jaar, de flora van het Zwin te redden. De Hollanders hadden, volgens belofte, de geul verdiept. De hoop mag gekoesterd: de pracht van het Zwin te zien behouden, op voorwaarde dat men er toe kome, de nieuwe geul te blijven behouden.

Symbolische bijzonderheid: grenspaal Nr. 369, welke zich aan de boord van de geul bevindt, werd voor de tweede maal in één jaar tijds, door de golven omgeworpen; moge dit een voorteken zijn van de uitschakeling der geschillen tussen de Belgische en Nederlandse volkeren.

NOTA VAN DE REDAKTIE.

Gaarne brengen wij hier hulde aan de verbeten strijd door de Burgemeester van Knokke gevoerd voor het behoud van het Zwin. Dhr. Lippens is trouwens een figuur van grote betekenis op gebied van natuurbescherming en natuuronderzoek. Hij is o.m. lid van de "Hoge Raad voor de Jacht in België" en medestichter van de V.Z.W. "De Vogelreservaten van België". Een internationale faam wist hij zich te bezorgen als Konservator van het "Nationaal Albertpark" in Belgisch Kongo, als onder-voorzitter van het "International Committee for Bird Preservation" en als lid van de "Conseil International de la Chasse". Verscheidene publikaties zijn van zijn hand, zo o.m. het prachtige boek "De Vogels in België" (eerste gids tot de studie van onze vogels), dat wij onze lezers ten zeerste aanbevelen. Naast talrijke foto's en reproducties van olieverfschilderingen van de schrijver bevat het merkwaardige bladzijden over de herkenning van de vindplaats der vogels, de vogel-trek, het ringen, het lokken der vogels, het fotograferen, verder: de vogels van Belgisch Kongo, de sportieve jacht, de bescherming der vogels, en ten slotte: wenken bij de studie van vogels en het aanleggen van een bibliotheek.

Een luxe-uitgave voor alle natuurvrienden!

Uitg. E. Vercruysse-Vanhove, St. Andries-Brugge. Geb. 260.— fr. Gen. 225.— fr.